

Π.3.2.5 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Β΄ Λυκείου

Θεματική ενότητα:

Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην «Αντιγόνη» του Σοφοκλή

Τίτλος:

**«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης
στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη»:**

**Συγγραφή: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΕΡΑΝΗΣ
Εφαρμογή: ΣΤΑΘΗΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ**

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Θεσσαλονίκη 2013**

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας,

Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη:

Εφαρμογή σεναρίου

Στάθης Παπακωνσταντίνου

Δημιουργία σεναρίου

Παναγιώτης Σεράνης

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Τάξη

Β΄ Λυκείου

Χρονολογία

Από 01-04-2013 έως 26-04-2013.

Σχολική μονάδα

2ο Γενικό Λύκειο Σερρών

Διδακτική / θεματική ενότητα

Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην «Αντιγόνη» του Σοφοκλή

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

8 (οχτώ) διδακτικές ώρες

Χώρος

Ι. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής, σχολική βιβλιοθήκη.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Για την υλοποίηση του σεναρίου δεν απαιτούνται ιδιαίτερες δεξιότητες ούτε προηγούμενη εμπειρία χρήσης των ΤΠΕ, απαιτείται όμως η ολοκλήρωση της διδασκαλίας, όλων των

Επεισοδίων, έστω και αδρομερώς, προκειμένου οι μαθητές να έχουν ολοκληρωμένη εικόνα για τους χαρακτήρες τους οποίους στη συνέχεια θα σκιαγραφήσουν. Δεν απαιτείται ιδιαίτερη υλικοτεχνική υποδομή, παρά κάποιοι υπολογιστές με σύνδεση στο διαδίκτυο, και κάποια εξοικείωση με εφαρμογές γραφείου και λογισμικά κατασκευής εννοιολογικού χάρτη (bubbl.us / SmartDraw). Δεν απαιτείται ιδιαίτερη προετοιμασία του εκπαιδευτικού πέρα από τη συνηθισμένη.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Παναγιώτης Σεράνης: «Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη», Παραδειγματικό σενάριο, Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Σοφοκλέους «Αντιγόνη», Β΄ Λυκείου.

Το σενάριο αντλεί

-

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με την υλοποίηση του συγκεκριμένου διδακτικού σεναρίου οι μαθητές καλούνται να μελετήσουν δύο από τις κεντρικές έννοιες της τραγωδίας, αυτές του **χρέους** και της **προαίρεσης**, όπως αποτυπώνονται στους λόγους και τις πράξεις των τεσσάρων βασικών ηρώων της τραγωδίας (Κρέων, Αντιγόνη, Αίμονας, Ισμήνη). Μέσα από την ερμηνεία της εννοιών αυτών, οι μαθητές είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν τα γνωρίσματα του ανθρώπου ως πολίτη και ως ατόμου, να αντιληφθούν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες αυτά συγκρούονται, αλλά και τον βαθμό στον οποίο το ένα θα μπορούσε να συμπληρώνει τον άλλο. Ακόμη, μπορούν να προβληματιστούν σχετικά με τις έννοιες του χρέους και των προσωπικών επιλογών των ίδιων των μαθητών και τον ρόλο που καλούνται να επιτελέσουν οι ίδιοι ως ενεργοί πολίτες μετά το σχολείο με την ένταξή τους στην κοινωνία.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Στην «Αντιγόνη» του Σοφοκλή, που διδάσκεται ως μάθημα Γενικής Παιδείας στη Β΄ Λυκείου για ένα δίωρο την εβδομάδα, οι μαθητές, σύμφωνα με τις οδηγίες του ΑΠΣ, πρέπει (α) «να αποφύγουν την ερμηνεία της τραγωδίας σε επίπεδο σχηματικό και αφηρημένο - ιδεολογικό, ως σύγκρουση π.χ. γραπτών και άγραφων νόμων, πολιτείας και οικογένειας κ.ά.» (σ.38) και (β) «να αισθανθούν ότι η τραγικότητα των προσώπων (ιδίως Κρέοντα και Αντιγόνης) προκύπτει από την προσωπική τους βούληση και επιλογή» (ό.π.). Αρκετές φορές, όμως, παρατηρείται μια διπολική ερμηνεία των κινήτρων, της βούλησης και του χαρακτήρα των πρωταγωνιστών της τραγωδίας που απλώς κατατάσσονται σε «καλούς» και «κακούς». Αυτό, αφενός, δε συνάδει με την πολυπλοκότητα και τον πολυ-επίπεδο χαρακτήρα της σοφοκλείας τραγωδίας και, αφετέρου, στερεί από τους μαθητές τη δυνατότητα να αισθανθούν, όπως αναφέρει και ο Αριστοτέλης στον ορισμό του τον «έλεο» και τον « φόβο» για τα δρώντα πρόσωπα και τις επιλογές τους που τους οδηγούν στην συγκεκριμένη τύχη τους.

Θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι στον καθένα από τους πρωταγωνιστές της τραγωδίας ο άνθρωπος-άτομο συγκρούεται με τον άνθρωπο-πολίτη αντιμετωπίζοντας πρακτικά διλήμματα. Η πολιτική εξουσία, την οποία αντιπροσωπεύει ο Κρέοντας, αντιπαρατίθεται σε μια άλλη μορφή ισχύος την ηθική, την οποία υπερασπίζεται έως θανάτου η Αντιγόνη. Επομένως, τίθεται θέμα εξουσίας και αναγνώρισης του άρχοντα. Ποια, όμως, στην ουσία ήταν τα κίνητρα των αποφάσεων και των πράξεών τους και σε ποιο βαθμό μπορούν αυτά να συνδεθούν με την εικόνα του σπουδαίου πολίτη; Μπορεί η ατομική και η κρατική /πολιτική ηθική να συμπίπτουν; Όταν το κράτος κινδυνεύει, ποιες αποφάσεις και ποια, εν τέλει, εξουσία θα πρέπει να υπερισχύει; Ποιος συνδυασμός ηθικής και πολιτικής αρετής είναι εκείνος που θα διασφαλίσει την ευδαιμονία της πόλης; Υπάρχει ιδανικός τύπος άρχοντα/ πολίτη στην «Αντιγόνη» (Λιόντα, 2008); Από την άλλη πλευρά, η Ισμήνη παρουσιάζεται ως ο χαρακτήρας που γνωρίζει το σωστό, αλλά διστάζει να το πράξει. Ποια είναι τα κίνητρά της ή τι ακριβώς την εμποδίζει να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων, όπως τις αντιλαμβάνεται η αδερφή της, η οποία και την προτρέπει να επιτελέσει και εκείνη το χρέος της απέναντι στον νεκρό αδερφό της; Ακόμη, γιατί στη συνέχεια του έργου και ενώ έχει αποφασίσει να υποκύψει στο διάταγμα του Κρέοντα, αλλάζει στάση; Και ποιος είναι ο πολίτης/ άρχοντας Αίμων που στην πρώτη εμφάνισή του στη

σκηνή, δηλώνει στον πατέρα του/ άρχοντα ότι είναι « δικός του», ενώ στη συνέχεια ξεδιπλώνει έναν έντονα πολιτικό λόγο, για να συγκρουστεί στο τέλος φανερά με τον πατέρα (ως νέος άντρας με διαφορετικές αντιλήψεις) και με τον άρχοντα (ως πολίτης που διαφωνεί για τη στάση του άρχοντα που τυχαίνει να είναι και ο πατέρας του), γεγονός που σηματοδοτεί ουσιαστικά την αρχή του τέλους για την Αντιγόνη (Πουλής, 2003); Αυτά είναι ερωτήματα που θα απασχολήσουν τους μαθητές στην συγκεκριμένη διδακτική ενότητα. Τέλος, ένα κοινό ερώτημα που αφορά σε όλους τους χαρακτήρες του έργου είναι πού οδηγούν τους ήρωες οι αντιλήψεις τους για το χρέος που οφείλει να επιτελέσει ο καθένας και που οδηγούνται από τις επιλογές που τελικά κάνουν;

Για αυτό κρίνεται σκόπιμο, χρήσιμο και αναγκαίο οι μαθητές να μελετήσουν δύο από τις κεντρικές έννοιες της τραγωδίας, αυτές του **χρέους** και της **προαίρεσης**, όπως τις αντιλαμβάνονται οι τέσσερις κεντρικοί ήρωες του έργου (Κρέοντας, Αντιγόνη, Ισμήνη και Αίμων) και αποτυπώνονται στους λόγους και τις πράξεις του από τη συγγραφική πένα του Σοφοκλή. Μέσα από την ερμηνεία της εννοιών αυτών, οι μαθητές είναι σε θέση να συνθέσουν διαφορετικές πτυχές των χαρακτήρων, να συνειδητοποιήσουν τα γνωρίσματα του ανθρώπου ως πολίτη και ως ατόμου, να αντιληφθούν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες αυτά συγκρούονται, αλλά και να προσεγγίσουν τον βαθμό στον οποίο το ένα θα μπορούσε να συμπληρώνει τον άλλο, προκειμένου να καταστήσουν σπουδαίο άρχοντα έναν «αγαθό» άνθρωπο-πολίτη (Λιόντα, 2008).

Αυτό βοηθά τους μαθητές στο έργο τους «να συλλάβουν τα διαχρονικά παιδευτικά μηνύματα της τραγωδίας και την ανταπόκρισή τους σε αιώνια υπαρξιακά προβλήματα του ανθρώπου, ώστε να τα μετουσιώσουν σε δυναμογόνα σπέρματα ζωής» (σ. 37), έναν από τους στόχους που θέτει το Πρόγραμμα Σπουδών για τους μαθητές. Τούτο αποτελεί, ιδιαίτερα στις μέρες μας, βασικό ζητούμενο για τον μαθητή του σημερινού σχολείου, να αντιληφθεί δηλαδή τη σημασία των προσωπικών επιλογών και του χρέους που οφείλει να επιτελεί ο καθένας μας μέσα στο πλαίσιο περίπλοκων κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών σχέσεων και στα όρια της κοινωνίας, στην οποία οι ίδιοι οι μαθητές καλούνται να ζήσουν, να δημιουργήσουν και να αναπτυχθούν ως αυτόνομοι και ανεξάρτητοι ενήλικες, ως πολίτες. Συνοψίζοντας, το σκεπτικό

της συγκεκριμένης διδακτικής παρέμβασης βασίστηκε στην αξία του λογοτεχνικού κειμένου της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή που έχει χαρακτηριστεί ως **κορυφαίο** στην ανάδειξη των κινήτρων και των αιτίων που καθοδηγούν ανθρώπινες συμπεριφορές με διαχρονική σημασία. Οι συγκεκριμένες δε ενότητες που επιλέγονται από τον διδάσκοντα συντελούν στην ολιστική ανάγνωση του κειμένου. Παράλληλα, η επικαιρότητα και η διαχρονικότητα των θεμάτων που περιγράφονται αποτελούν πρόκληση τόσο για τον διδάσκοντα όσο και για τον διδασκόμενο και θα ήταν ευχής έργον αν μπορούσαν οι μαθητές, με την καθοδήγηση του διδάσκοντα, να εντοπίσουν τη σημασία τους για την εποχή στην οποία ζουν και καλούνται να λειτουργήσουν ως ενήλικες και ως πολίτες.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις πρότυπα, στάσεις ζωής

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να κατανοήσουν τις βασικές έννοιες του χρέους και της προαίρεσης που κινούν τα νήματα της δράσης στο έργο.
- Να παρακολουθήσουν την πορεία της αφήγησης, τις προθέσεις, τα κίνητρα και τις ενέργειες των πρωταγωνιστών εντός του πολιτικοκοινωνικού πλαισίου που εξελίσσονται.
- Να κατανοήσουν την πολυπλοκότητα των ανθρώπινων χαρακτήρων και τη σημασία που έχουν τα κίνητρα και οι ενέργειες τους για τους άλλους και για την πόλη γενικότερα.
- Να συνειδητοποιήσουν το γεγονός ότι οι σκέψεις, η δράση και οι επιλογές των χαρακτήρων έχουν συνέπειες όχι μόνο για τη δική τους ζωή αλλά και για τη ζωή των άλλων προσώπων του δράματος.
- Να συνειδητοποιήσουν τους συσχετισμούς των νοημάτων και μηνυμάτων που στέλνει το λογοτεχνικό έργο με τη σύγχρονη πραγματικότητα και αντιληφθούν ότι σε μια κοινωνία οι ενέργειες και οι αντιδράσεις σε ατομικό επίπεδο έχουν αντίκτυπο σε κοινωνικό επίπεδο.
- Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της ατομικής ευθύνης και των προσωπικών

επιλογών για την πορεία και την εξέλιξη ενός ατόμου μέσα στο ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της εποχής του.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Επιδιώκεται, ως ευρύτερο αποτέλεσμα της εμπλοκής τους, οι μαθητές:

- Να επικοινωνήσουν συνολικά με το αρχαίο κείμενο, να ξεπεράσουν φόβους που προέρχονται από προηγούμενες, τυχόν αρνητικές, αναγνωστικές εμπειρίες και πιθανόν να επανακαθορίσουν τη στάση τους απέναντι στην αρχαία ελληνική γραμματεία.
- Να εκτιμήσουν τη ρητορική των ηρώων, τα επιχειρήματά τους και τη λειτουργία τους στον θεατρικό λόγο.
- Να προβληματιστούν σχετικά με την εκφορά του λόγου στο θέατρο, τη γλώσσα του σώματος και του προσώπου.

Γραμματισμοί

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να ασκηθούν στην κριτική επεξεργασία και συνθετική παρουσίαση των γνώσεων που αποκτούν και των δεδομένων που συγκεντρώνουν για την δράση, τις απόψεις και τον χαρακτήρα των ηρώων στο πλαίσιο του ψηφιακού γραμματισμού.
- Να συμμετάσχουν ενεργητικά σε όλη τη διάρκεια της διδακτικής εφαρμογής.
- Να πάρουν μέρος σε μια σύνθετη μαθησιακή εμπειρία, η οποία προϋποθέτει τον συνδυασμό αναζήτησης, κατανόησης πληροφοριών, λήψης αποφάσεων, αντιμετώπισης ενός θέματος από διαφορετικές οπτικές γωνίες, κριτικής σκέψης και δημιουργίας. Η απόκτηση αυτών των δεξιοτήτων δεν αφορά μόνο τη σχολική πράξη, αλλά επεκτείνεται και στις γνώσεις που καλούνται να κατακτήσουν οι μαθητές για τον κόσμο και στάσεις, αξίες πεποιθήσεις της κοινωνίας στην οποία ζουν και αναπτύσσονται.
- Να γνωρίσουν ανοικτά περιβάλλοντα μάθησης και να αντιληφθούν τη χρησιμότητά τους κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Ειδικότερα, η εξοικείωση τους με τη δημιουργία εννοιολογικών χαρτών τους βοηθά να αποτυπώνουν με ξεκάθαρο τρόπο στο χαρτί τη συλλογιστική πορεία των πρωταγωνιστών που ρίχνει φως στα κίνητρα και τις

δράσεις τους, συμβάλλοντας έτσι στο περιεχόμενο και στην εξέλιξη του λογοτεχνικού έργου.

- Να εξοικειωθούν με τη χρήση διαδικτυακών πηγών και άλλων ψηφιακών πόρων ως νέου περιβάλλοντος γνώσης, που ενθαρρύνει την κατανόηση και έκφραση ατομικών ή/και συλλογικών ταυτοτήτων.
- Να αναπτύξουν δεξιότητες σχετικά με την κριτική επεξεργασία και συνθετική παρουσίαση των δεδομένων που συλλέγουν και να αξιοποιήσουν τον μαθησιακό χαρακτήρα που μπορεί να έχουν οι ΤΠΕ.

Διδακτικές πρακτικές

Σκόπιμα έχει επιλεγεί η κειμενοκεντρική προσέγγιση, ώστε οι μαθητές κινούμενοι σε ένα πεδίο εναλλασσόμενης καθοδήγησης να συλλάβουν τα διαχρονικά μηνύματα του έργου, παρακολουθώντας τα λόγια τα έργα των χαρακτήρων. Αναμένεται η ενίσχυση του ομαδοσυνεργατικού πνεύματος και η υιοθέτηση στάσεων και μεθόδων που αναδεικνύουν την αυτενέργεια και την υπευθυνότητα ως βασικών συνιστωσών που σε συνδυασμό με άλλες παραμέτρους συντείνουν στη δημιουργία κριτικών υποκειμένων και ηθικών προσωπικοτήτων. Για την επίτευξη των ανωτέρω είναι απαραίτητη η σωστή στάση και δημιουργική εσωτερίκευση των εννοιών του χρέους και της προαίρεσης.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Έχει παρατηρηθεί ότι με βάση την ακολουθούμενη διδακτική πρακτική η «Αντιγόνη» του Σοφοκλή και η τραγωδία γενικότερα, διδάσκεται αποσπασματικά και μάλιστα ως τελευταία σκηνή οι μαθητές θεωρούν τον διάλογο Αίμονα Κρέοντα, αγνοώντας τη συνέχεια. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να είναι προβληματική η σχέση τους με τη συνολική εικόνα του έργου, τόσο σε επίπεδο περιεχομένου όσο και σε επίπεδο δομικών στοιχείων του κειμενικού είδους. Χρειάζεται, λοιπόν, να ξεφύγουμε από τα παραδοσιακά πρότυπα και να κινηθούμε σε μια διαφορετική οπτική απαγκιστρωμένη από εγκαθιδρυμένες διδακτικές πρακτικές και εμπεδωμένες δομιστικές αντιλήψεις. Για να καταστεί αυτό εφικτό, είναι αναγκαία μια

διαφορετική προσπέλαση της τραγωδίας, μια διαφορετική ανάγνωση, θεατρική κατά βάση, που όμως δεν ξεμακρύνει από τη λεκτική ανάγνωση και δεν θεωρεί ξεκομμένο το περιεχόμενο από τις εκάστοτε γλωσσικές επιλογές. Η παρούσα διδακτική πρόταση έρχεται να επιλύσει τις υπάρχουσες αδυναμίες, προτείνοντας μια ολιστική προσέγγιση, μέσα από την ιχνηλάτηση της διαδρομής των τραγικών ηρώων οι οποίοι, προκειμένου να πραγματώσουν την ελευθερία τους είτε ως έκφραση ελεύθερης επιλογής είτε ως υψηλή έκφραση χρέους έρχονται συχνά αντιμέτωποι να δυνάμεις υπέρτερες ή με τρομακτικά διλήμματα και είτε συντρίβονται προκαλώντας τον έλεο είτε αποκρυσταλλώνονται ως ηθικά πρότυπα τιμής, ανδρείας και αγωνιστικότητας.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Η παρούσα διδακτική πρόταση δε αποκλίνει σημαντικά από τα ισχύοντα στο σχολείο, αφού πρόκειται για μια ανακεφαλαιωτική προσέγγιση, πολλαπλά χρήσιμη, τόσο για τη συνολική αποτίμηση του έργου, όσο και για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για το ηθικοκοινωνικό πλαίσιο του έργου. Η πρόταση αυτή προϋποθέτει μια επιτάχυνση στη διδασκαλία της ύλης μέσω μιας διαφορετικής προσέγγισης απαλλαγμένης από τους περιορισμούς και τις αγκυλώσεις του αναλυτικού προγράμματος. Αυτό μάλιστα πρέπει να γίνει στη βάση ενός σωστού προγραμματισμού, ώστε να εξασφαλιστούν οι 8 (οχτώ) διδακτικές ώρες που απαιτούνται για την υλοποίηση του σεναρίου.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Το σενάριο αξιοποιεί τα παρακάτω εργαλεία: διαδίκτυο, κειμενογράφο, λογισμικό παρουσίασης, διαδραστικό πίνακας, ανοιχτό λογισμικό κατασκευής εννοιολογικών χαρτών (“mind-mapping”). Πρέπει να επισημανθεί ότι οι ΤΠΕ στο συγκεκριμένο σενάριο έχουν καθαρά εργαλειακή χρήση και δε φιλοδοξούν να χρησιμοποιηθούν ως μέσα πρακτικής γραμματισμών. Χρησιμοποιούνται, κυρίως, ως μέσα άντλησης ταξινόμησης, αναδιάταξης και συνθετικής παρουσίασης των πληροφοριών με παράλληλη άσκηση της αφαιρετικής και κριτικής σκέψης.

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Σοφοκλέους Τραγωδία: «Αντιγόνη» και «Φιλοκτήτης» (Β Γενικού Λυκείου – Γενικής Παιδείας).

Κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Σοφοκλή [«Αντιγόνη»](#). Στο A.C. Pearson, εκδ. 1967. *Sophoclis Fabulae*. Οξφόρδη: Clarendon Press. (με ελάχιστες, κατά περίπτωση, διαφορετικές γραφές). [Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα].

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

Ιστοσελίδες

[Εκπαιδευτική Εφαρμογή Αντιγόνη, Θεατρικό Μουσείο](#)

[Αρχείο του Εθνικού Θεάτρου «Αντιγόνη»](#).

[bubble.us](#) [Λογισμικό δημιουργίας εννοιολογικών χαρτών].

[SmartDraw](#) [Λογισμικό δημιουργίας εννοιολογικών χαρτών].

Γεννάδειο πειραματικό [Προσωπικός χώρος αναρτήσεων του Λ. Πόλκα για τα φιλολογικά μαθήματα].

Διδακτική πορεία / στάδια / φάσεις

Στην εφαρμογή του σεναρίου του Παναγιώτη Σεράνη «Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη» το συνταγμένο σενάριο έχει τροποποιηθεί στα επόμενα σημεία:

Επειδή από το σενάριο προβλέπονται τέσσερις (4) ομάδες (Κρέοντας, Αντιγόνη, Ισμήνη, Αίμονας) και οι μαθητές του τμήματος ήταν είκοσι τέσσερις (24), δημιουργήθηκε και μια πέμπτη ομάδα (χορός).

Ως λογισμικό κατασκευής εννοιολογικού χάρτη, από τον συντάκτη του σεναρίου προβλέπεται η διαδικτυακή εφαρμογή «bubble.us». Ωστόσο, έπειτα από πολλές δοκιμές του καθηγητή που εφάρμοσε το σενάριο, διαπιστώθηκε ότι παρουσιάζει κάποιες δυσκολίες στη χρήση του, ενώ κρίθηκε ότι κάποιοι περιορισμοί στα δικαιώματα θα δυσκόλευαν τους μαθητές.

Έτσι για τις δυο ομάδες χρησιμοποιήθηκε η δοκιμαστική έκδοση του λογισμικού SmartDraw 2014.

Κάποιοι διαδικτυακοί σημειωτικοί πόροι, αντίθετα με την πρόβλεψη του σεναρίου κρίθηκε σκόπιμο να δοθούν και σε έντυπη μορφή, ώστε να αποτελούν μόνιμο και σταθερό σημείο αναφοράς, αποδεδειγμένο από τις συμβατικότητες και τους περιορισμούς του διαδικτύου.

Πορεία εργασίας

Ο καθηγητής που εφάρμοσε το συγκεκριμένο σενάριο υιοθέτησε τα βήματα που προτείνει ο δημιουργός όπως αναφέρονται αυτολεξεί στη συνέχεια. Κατά τακτά διαστήματα θα παρεμβάλλεται μία ενότητα με την ένδειξη «υλοποίηση» στην οποία θα καταγράφονται τα βήματα της εφαρμογής και τα συγκεκριμένα μαθησιακά αποτελέσματα.

«Ακολουθείται κατεξοχήν η κειμενοκεντρική –ερμηνευτική μέθοδος διδασκαλίας, σύμφωνα με τις οδηγίες του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών για τη διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας από το πρωτότυπο με την ενεργή συμμετοχή των μαθητών στη διαδικασία πρόσκτησης του μορφωτικού αγαθού (σ.41).

Ως μέσα διδασκαλίας ορίστηκαν, αφενός, το σχολικό εγχειρίδιο με τα ερμηνευτικά σχόλια που διαθέτει σε κάθε ενότητα και, αφετέρου, το διαδίκτυο σε προκαθορισμένες, ωστόσο, από τον εκπαιδευτικό δραστηριότητες με συγκεκριμένη στοχοθεσία, κυρίως, για εξοικονόμηση χρόνου. Οι μαθητές εργάστηκαν σε ανοιχτά διερευνητικά περιβάλλοντα μάθησης και αξιοποίησαν σώματα αρχαίων ελληνικών κειμένων και άλλες μελέτες για να διευκολύνουν την αναγνωστική, αλλά και ερμηνευτική διαδικασία. Με την πλοήγηση στο αξιόπιστο διαδικτυακό περιβάλλον της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα συντελέστηκε μια ολοκληρωμένη επαφή τους με το αρχαιοελληνικό λογοτεχνικό έργο, ενώ η ενασχόλησή τους με μια σύγχρονη μετάφραση όξυνε την κριτική τους σκέψη (Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, 2008). Περαιτέρω, χρησιμοποιήθηκαν λογισμικά επεξεργασίας κειμένου (κειμενογράφος) καθώς και λογισμικά πολυτροπικής παρουσίασης. Τα παραπάνω επιλέχθηκαν, γιατί επιτρέπουν τη σύνταξη απλών διαγραμμάτων, αναδεικνύουν τη δομή και τον τρόπο συγκρότησης ενός κειμένου και συγχρόνως, βοηθούν τους μαθητές να

περάσουν από την ανάγνωση και την πρόσληψη στη δημιουργία (Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών, 2008, Γιάννου, 2008). Τέλος, αξιοποιήθηκε ένα λογισμικό εννοιολογικής χαρτογράφησης (“mind – mapping”), βάσει του οποίου οι μαθητές προσπαθούν να συνδέσουν σε μορφή διαγράμματος σκέψεις, δράσεις και πράξεις συναφείς μεταξύ τους, προκειμένου να καταλήξουν σε μια βαθύτερη κατανόηση των κινήτρων που τις δημιουργούν και των αντιδράσεων που αυτές προκαλούν. Με τη χρήση του συγκεκριμένου λογισμικού (το οποίο επιλέχτηκε ανάμεσα σε άλλα για την ευκολία στο χειρισμό του) ο υπολογιστής λειτουργεί ως ένα εργαλείο που αισθητοποιεί τη διαδικασία αναλυτικής σκέψης και βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν πιο σύνθετους συλλογισμούς (Δημαράκη, 2002). Η κατασκευή δε διαγράμματος ως επίκεντρο της δραστηριότητας κρατά στο προσκήνιο το ενδιαφέρον των μαθητών που ψάχνουν διαρκώς να βρουν συνδέσεις κατά τη συγκέντρωση και οργάνωση των πληροφοριών εξωτερικεύοντας, ταυτόχρονα, τη σκέψη τους, ώστε να είναι ορατή σε όλους τους εμπλεκόμενους, ένα κοινό αντικείμενο διαλόγου και αναστοχασμού (Δημαράκη, 2002).

Οι δραστηριότητες της δεύτερης και τρίτης φάσης προτείνεται να γίνουν στο σχολικό εργαστήριο πληροφορικής σε δύο δίωρα. Αν δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα, χρειάζεται να γίνουν τροποποιήσεις στον χρονισμό των εργασιών και ενδεχομένως κάποιες να γίνουν και στο σπίτι. Οι δραστηριότητες της πρώτης φάσης γίνονται στην τάξη. Στην τάξη μπορεί να γίνει και η τελική παρουσίαση-συζήτηση (τέταρτη φάση), εφόσον υπάρχει διαδραστικός πίνακας ή βιντεοπροβολέας και Η/Υ με σύνδεση στο διαδίκτυο.

Α' Φάση: Προσανατολισμός

(1^η διδακτική ώρα)

Στην παρούσα φάση ο διδάσκων εξηγεί στους μαθητές του ότι θα ασχοληθούν με το θέμα της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας και παρουσιάζει τις βασικές παραμέτρους του. Ο ρόλος του είναι καθοδηγητικός, διασαφητικός και είναι σημαντικό να βεβαιωθεί ότι οι μαθητές κατανοούν τις δραστηριότητες που πρέπει να επιτελέσουν στη συνέχεια. Εξηγεί στους μαθητές ότι θα χωριστούν σε τέσσερις ομάδες και η κάθε ομάδα θα ασχοληθεί με ένα από τους τέσσερις βασικούς ήρωες της τραγωδίας (Αντιγόνη, Κρέων, Ισμήνη, Αίμων) και θα μελετήσει τους στίχους εκείνους που αφορούν στο πως ο κάθε χαρακτήρας προσεγγίζει την έννοια του χρέους/

καθήκοντος στο πλαίσιο άτομο-πολίτης, τις ιδέες του, τα κίνητρά του και τις πράξεις στις οποίες προβαίνει και τις συνέπειες αυτών των πράξεων για τον ίδιο και για τους άλλους ήρωες. Σκόπιμο είναι να έχει κάνει ο διδάσκων μια προεργασία και να έχει ήδη επισημάνει τους ανάλογους στίχους για να διευκολυνθούν χρονικά οι μαθητές και η διδακτική-μαθησιακή διαδικασία. Άλλωστε, το γεγονός ότι πρόκειται για ανακεφαλαιωτική ενότητα σημαίνει ότι οι μαθητές έχουν ήδη προσπελάσει το κείμενο και έχουν καταγραφεί, σε αδρές γραμμές ή πιο λεπτομερώς, τα βασικά στοιχεία για την πορεία του κάθε χαρακτήρα μέσα στο έργο. Εξηγεί ακόμη ότι η κάθε ομάδα θα πρέπει να παρουσιάσει επιγραμματικά τα πορίσματα της έρευνάς της στην τάξη (σε επόμενη φάση) για να ακολουθήσει η τελική φάση, όπου η τάξη στο σύνολό της θα συζητήσει τα θέματα που προκύπτουν από την επιμέρους παρουσίαση των ομάδων. Ο διδάσκων πρέπει να φροντίσει κάθε ομάδα να περιλαμβάνει έναν τουλάχιστον μαθητή που θα έχει άνεση με τις νέες τεχνολογίες, για να χειρίζεται εκ μέρους της ομάδας του τις δραστηριότητες που αφορούν στις ΤΠΕ και έναν μαθητή που θα αναλάβει εκ μέρους της ομάδας του την παρουσίαση των πορισμάτων της στην τάξη. Ακόμη, θα πρέπει να προσέξει η κάθε ομάδα να είναι όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτική γίνεται ως προς το φύλο και τις ικανότητες των μαθητών, για να υπάρχει ισοτιμία μεταξύ των ομάδων.

Υλοποίηση

Μια από τις πρώτες δυσκολίες που είχα να αντιμετωπίσω ήταν η διαχείριση του χρόνου. Πώς είναι δυνατόν με τέτοια δραστηριότητα να απλωθεί σε χρόνο που απλώνεται σε χρονικό διάστημα ενός μήνα στα πλαίσια ενός μαθήματος που διδάσκεται δύο ώρες την εβδομάδα με τον κίνδυνο κάποιες από αυτές να χαθούν για διάφορους λόγους. Την υλοποίηση του σεναρίου αποφάσισα από τις αρχές Φεβρουαρίου 2013 και έτσι στο διάστημα που μεσολάβησε μέχρι την έναρξη του σεναρίου κάλυψα το σύνολο της ύλης, ξεφεύγοντας από την κατά λέξη προσπέλαση του κειμένου προκρίνοντας τη θεατρική ανάγνωση. Γνωστοποίησα στους μαθητές έγκαιρα τις βασικές επιδιώξεις του σεναρίου και μπορώ να πω ότι η στάση τους υπήρξε εξόχως θετική. Μάλιστα τους είπα ότι η συγκεκριμένη δραστηριότητα υπέχει θέση διαγωνίσματος β' τετραμήνου. Πρέπει να πω ότι με το συγκεκριμένο τμήμα Β4 είχα υλοποιήσει και ένα άλλο σενάριο το Δεκέμβριο του 2012 και υπό το πρίσμα αυτό μπορούμε να πούμε ότι το τμήμα ήταν

ήδη εξοικειωμένο με παρόμοιες πρακτικές, οπότε το στοιχείο της περιέργειας εκ των πραγμάτων απουσίαζε. Υπήρχε ήδη ένας πρωτογενής χωρισμός σε ομάδες (πέντε ομάδες, τέσσερις των πέντε και μία των τεσσάρων μαθητών), ο οποίος διατηρήθηκε και στο παρόν σενάριο. Το σενάριο σύμφωνα με το δημιουργό του προέβλεπε τέσσερις ομάδες, ωστόσο θεωρώ ότι θα υπήρχαν πολλά προβλήματα, εάν χρησιμοποιούσα ομάδες των έξι ατόμων, κάτι που αντενδείκνυται. Για τον λόγο αυτόν δημιούργησα και μία πέμπτη ομάδα και της ανέθεσα να διερευνήσει και να παρουσιάσει τον ρόλο του χορού, όπως αυτός καταγράφεται στην πορεία του έργου. Πρέπει να τονιστεί ότι σε κάθε ομάδα υπήρχαν τα κατάλληλα άτομα για την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων και δε χρειάστηκε να κάνω κάτι από αυτά που αναφέρει ο συντάκτης του σεναρίου. Η πρώτη αυτή φάση ήταν πολύ σημαντική. Με ενδιέφερε να κατανοήσουν οι μαθητές τη διαδικασία αλλά και τους στόχους του εγχειρήματος. Τους εξήγησα καταλεπτώς ότι η κάθε ομάδα θα πρέπει να παρουσιάσει επιγραμματικά τα πορίσματα της έρευνάς της στην τάξη (σε επόμενη φάση) για να ακολουθήσει η τελική φάση, όπου η τάξη στο σύνολό της θα συζητήσει τα θέματα που προκύπτουν από την επιμέρους παρουσίαση των ομάδων. Σε κάθε ομάδα υπήρχε ένας τουλάχιστον μαθητής με άνεση με τις νέες τεχνολογίες, για να χειρίζεται εκ μέρους της ομάδας του τις δραστηριότητες που αφορούν στις ΤΠΕ και ένας μαθητή που θα αναλάβει εκ μέρους της ομάδας του την παρουσίαση των πορισμάτων της στην τάξη. Ως προς το φύλο οι ομάδες ήταν μικτές, εκτός από μία που αποτελούνταν στο σύνολό της από κορίτσια. Οι μαθητές έδωσαν την εντύπωση ότι κατανόησαν αυτά που ειπώθηκαν και δεσμεύτηκαν να τηρήσουν το χρονοδιάγραμμα. Η δραστηριότητα αυτή έλαβε χώρα τη Δευτέρα, 1 Απριλίου 2013.

Β' Φάση : Παρουσίαση του νέου θέματος

(2^η διδακτική ώρα)

Οι μαθητές χωρίζονται σε τέσσερις ομάδες και τους δίνονται από τον διδάσκοντα οι στίχοι που πρέπει να επεξεργαστεί η κάθε ομάδα. Οι ομάδες έχουν ως ακολούθως:

Α΄ Ομάδα (Αντιγόνη) στ. 1-99¹, 441-525, 883-943,

Β΄ Ομάδα (Κρέων) στ. 162-331, 441-525, 631-780, 1329-1353

Γ΄ Ομάδα (Ισμήνη) στ. 1-99, 536-581

Δ΄ Ομάδα (Αίμων) 631-780.

Οι μαθητές χρησιμοποιούν το εργαλείο *Ανθολόγιο Κειμένων Αττικής Πεζογραφίας* από τον ιστότοπο Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, για να εντοπίσουν τους στίχους που ενδιαφέρουν την κάθε ομάδα και να τους συγκεντρώνουν σε ένα αρχείο Word, για να μπορούν να τους επεξεργαστούν στη συνέχεια. Ο διδάσκων βεβαιώνεται ότι οι μαθητές έχουν επιλέξει τους ανάλογους στίχους, έχουν δημιουργήσει τον πίνακα και έχουν αποθηκεύσει το αρχείο για περαιτέρω επεξεργασία.

Σε αυτή τη φάση οι μαθητές εντοπίζουν τους στίχους εκείνους (μαζί με την αντίστοιχη μετάφραση) που είναι απαραίτητοι για την ανάλυση που θα ακολουθήσει.»

Υλοποίηση

Αρχικά ρώτησα τις ομάδες αν έχουν προτίμηση σε κάποιον ήρωα της τραγωδίας, ώστε να τους αναθέσω το αντίστοιχο Φύλλο. Τελικά, δεν υπήρξε πρόβλημα και νομίζω ότι οι ομάδες επέλεξαν μόνοι τους, εκτός από την τελευταία ομάδα στην οποία ανέθεσα, όπως προανέφερα, να διερευνήσει τον ρόλο του Χορού. Πρέπει να πω ότι βρισκόμαστε στην αίθουσα διδασκαλίας η οποία διαθέτει ασύρματο διαδίκτυο και βιντεοπροβολέα. Αφού τους μοίρασα τους ρόλους, κάλεσα τους αρχηγούς των ομάδων και τους έδωσα τους στίχους που έπρεπε να μελετήσουν. Όρισα ο «πληροφορικός» κάθε ομάδας να μεταβεί στο εργαστήριο και να συγκεντρώσει το περιεχόμενο των στίχων αυτών από τα *Σώματα Κειμένων* της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα σε τρεις στήλες. Η πρώτη θα περιείχε το κείμενο από το πρωτότυπο και οι άλλες δύο στήλες τις αντίστοιχες μεταφράσεις. Τους ζήτησα να το επεξεργαστούν κάπως, ώστε να καταστεί εκτυπώσιμο. Την ίδια ώρα οι υπόλοιποι μαθητές από το σχολικό τους βιβλίο μελετούν τους αντίστοιχους στίχους οι οποίοι δεν τους είναι άγνωστοι. Στο διάστημα αυτό εγώ φρόντισα, ώστε να εκτυπωθούν οι πίνακες που δημιούργησαν οι «πληροφορικοί» σε τόσα αντίγραφα, όσα

¹ Οι στίχοι με την πλάγια γραφή αποτελούν διαλογικά μέρη μεταξύ δύο ηρώων. Θα είναι ενδιαφέρον να διαπιστώσει κανείς με ποιο τρόπο ερμηνεύονται τα λόγια του κάθε ήρωα από διαφορετικές ομάδες και πως εκλαμβάνει η κάθε ομάδα τον αντίκτυπο που έχουν αυτά στο συνομιλητή του.

και τα μέλη της ομάδας με σκοπό να υπάρξει απεξάρτηση από τα ψηφιακά μέσα και να εξασφαλιστεί η συμμετοχή όλων των μελών για τη συνέχεια και την επιτυχή έκβαση της προσπάθειας. Πρέπει να επισημάνω ότι ενώ την πρώτη ώρα υπήρχε άνεση χρόνου, τη δεύτερη ώρα χρησιμοποιήθηκε και το διάλειμμα. Η δεύτερη ώρα υλοποιήθηκε την Τετάρτη, 3 Απριλίου 2013.

Γ' Φάση: Δομημένη εξάσκηση

1^η δραστηριότητα: Ανάλυση των επιμέρους στίχων, πλαγιότιτλοι (3^η διδακτική ώρα)

Στην πρώτη δραστηριότητα οι μαθητές καλούνται να μελετήσουν τους στίχους που έχουν συγκεντρώσει στο αρχείο τους και να εντοπίσουν, με τη μορφή πλαγιότιτλων, τα κίνητρα, τις απόψεις και τις αποφάσεις των πρωταγωνιστών του δράματος. Ο διδάσκων, για να διευκολύνει τους μαθητές και να κερδίσει χρόνο, μπορεί να δώσει σε αυτή τη φάση μια σειρά ερωτήσεων/θεμάτων, πάνω στις οποίες θα στηρίζουν οι μαθητές την επεξεργασία του κειμένου (βλ. και αντίστοιχο Φύλλο Εργασίας). Παράλληλα, οι μαθητές μπορούν να συμβουλευονται για την ερμηνεία του κειμένου τα ερμηνευτικά σχόλια που υπάρχουν στο διδακτικό εγχειρίδιο.

Η λεπτομερής εξέταση των στίχων μέσα από μια δόκιμη, νεοελληνική μετάφραση, δίνει την ευκαιρία στους μαθητές για μια εγγύς ανάγνωση του κειμένου που θα τους βοηθήσει να παρατηρήσουν πιο στενά τις αντιδράσεις, τα κίνητρα, τη συλλογιστική και το χαρακτήρα των ηρώων. Για παράδειγμα, το γεγονός ότι η Ισμήνη δεν γνωρίζει την εξαγγελία του Κρέοντα και το πληροφορείται για πρώτη φορά από την αδερφή της, την πιάνει απροετοίμαστη και δεν της δίνει καθόλου χρόνο να σκεφτεί πιο ψύχραιμα για το πώς θα μπορούσε να χειριστεί το θέμα. Επιπροσθέτως, η άμεση πρόταση της Αντιγόνης, με την όποια συναισθηματική, ψυχολογική φόρτιση εμπεριέχει, λειτουργεί ακόμη πιο πιεστικά για την Ισμήνη, που καλείται να πάρει άμεσα μια απόφαση για το αν θα συνεργαστεί ή όχι με την αδερφή της. Αυτό (μαζί με τις τύψεις που τυχόν νιώθει) θα μπορούσε, ίσως να εξηγήσει τη μεταστροφή της στους στίχους, όταν εμφανιζόμενη μπροστά στον Κρέοντα επιθυμεί να αναλάβει μαζί με την Αντιγόνη την ευθύνη για την ταφή του Πολυνείκη.

Οι μαθητές εξετάζουν τους συγκεκριμένους στίχους υπό μια συγκεκριμένη οπτική γωνία, έχουν να επιτελέσουν ένα συγκεκριμένο μαθησιακό καθήκον (“task”) και καλούνται να

αναπτύξουν αναλυτικές συνθετικές και κριτικές ικανότητες, να επιλέξουν το ουσιώδες και το καίριο και να προβούν σε ένα πρώτο, επιγραμματικό, αλλά ουσιαστικό σχολιασμό (με τη χρήση πλαγιοτίτλων) των προς επεξεργασία στίχων.»

Υλοποίηση

Σύμφωνα με το σενάριο έπρεπε οι μαθητές να μελετήσουν τα οικεία αποσπάσματα και να κρατήσουν σημειώσεις με τη μορφή πλαγιοτίτλων, αξιοποιώντας παράλληλα και τα σχόλια του διδακτικού εγχειριδίου. Οι πλαγιοτίτλοι, όμως, δεν μπορούσαν να γίνουν πάνω στον υπολογιστή, αφού έπρεπε να διαβάξει ένας και οι άλλοι να σκέφτονται κ.λπ. Αυτό, εκτός των άλλων είχα κατά νου, όταν μερίμνησα για την εκτύπωσή του, ώστε όλα τα μέλη να έχουν το κείμενο σε έντυπη μορφή και έτσι να καταστεί η συνεργασία τους εφικτή.

Για να μπορούν να σημειώνουν τους πλαγιοτίτλους και να ετοιμάζουν σταδιακά τον εννοιολογικό χάρτη του χαρακτήρα, τους μοίρασα σε χαρτί A3 ένα σχεδιάγραμμα που το συμπλήρωναν με το χέρι. Στον χάρτη υπήρχαν οι εξής στήλες. Δες εικόνα 1 στο Παράρτημα που αποδείχθηκαν πολύ αποτελεσματικές.

- Όνομα χαρακτήρα
- Στίχοι κειμένου
- Είπε ή αποφάσισε
- Αποδέκτης
- Στόχευε ή επιδίωκε
- Ανίχνευση χρέους ή προαίρεσης
- Αντίκτυπος στους άλλους ή στον ίδιο
- Χαρακτηρισμός.

Εδώ οι ομάδες εργάστηκαν ικανοποιητικά, καθώς διέκρινα καταμερισμό των εργασιών και διακριτούς ρόλους στα μέλη των ομάδων. Ενδεχομένως η προσπέλασή των χαρακτήρων να είναι κάπως ρηχή, αυτό όμως συναρτάται και με το γεγονός ότι οι μαθητές δεν είναι αρκετά εξοικειωμένοι με τον αφηρημένο στοχασμό που είναι απαραίτητος για την υλοποίηση του σεναρίου. Η δραστηριότητα αυτή έλαβε χώρα τη Δευτέρα 8 Απριλίου 2013, χωρίς όμως να ολοκληρωθεί

2^η δραστηριότητα: Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη (4^η διδακτική ώρα)

Έχοντας συλλέξει τα βασικά στοιχεία της ανάλυσης των στίχων, οι μαθητές καλούνται τώρα να δημιουργήσουν τον εννοιολογικό χάρτη για τον χαρακτήρα που τους έχει ανατεθεί. Οι μαθητές χρησιμοποιούν το λογισμικό *bubble.us* για την κατασκευή αυτού του χάρτη και τον αποθηκεύουν το αρχείο τους για να χρησιμοποιηθεί αργότερα κατά τη διάρκεια της παρουσίασης στην τάξη. Η διάταξη μπορεί να ακολουθεί τον οριζόντιο και τον κάθετο άξονα. Στον κάθετο άξονα μπορεί να τίθεται η αλληλουχία των δράσεων, όπως παρουσιάζονται μέσα στο κείμενο, ενώ στον οριζόντιο οι μαθητές μπορούν να παραθέτουν τις συνέπειες των σκέψεων, των ενεργειών και των επιλογών του προς ανάλυση χαρακτήρα, τόσο για τον ίδιο όσο και για τα υπόλοιπα εμπλεκόμενα πρόσωπα του δράματος. Το τελικό αποτέλεσμα αυτής της λογικής πορείας είναι η δημιουργία ενός δέντρου-διαγράμματος το οποίο απεικονίζει με εύλωτο, συνοπτικό και αναπαραστατικό τρόπο ένα πολύπλευρο πλέγμα αντιλήψεων, δράσεων και επιλογών. Οι μαθητές ξετυλίγουν έτσι ένα εννοιολογικό κουβάρι που θα τους βοηθήσει να ερμηνεύσουν κίνητρα και συμπεριφορές και στη συνέχεια να αντιληφθούν τη σημασία τους για την πλοκή, την εξέλιξη των γεγονότων, την τροπή που παίρνουν τα πράγματα, την κορύφωση και τη λύση του δράματος.

Για να βοηθήσουμε τον συνάδερφο, παραθέτουμε στο Παράρτημα, δειγματικά, έναν πιθανό εννοιολογικό χάρτη που θα μπορούσε να προκύψει από την ανάλυση των στίχων που αφορούν στην Ισμήνη.

Σε αυτή τη φάση, οι μαθητές ακολουθούν πάλι μια κριτική πορεία, αφού αναλύουν τις στάσεις, τη δράση και την επιχειρηματολογία των ηρώων και κατανοούν τις αποφάσεις που παίρνουν κάθε φορά (περνώντας μέσα από αντιφάσεις, διλήμματα, αδιέξοδα), μελετούν την αλληλεπίδρασή τους με τα άλλα δρώντα πρόσωπα του έργου, αξιολογούν τις στάσεις αυτές για την πορεία των ίδιων ως τραγικών ηρώων μέσα στο έργο διαπιστώνουν που διέπραξαν κάποια λογικά σφάλματα ή ξεπέρασαν ανθρώπινα όρια αλλά και με ποιο τρόπο οι πράξεις τους συμπαρασύρουν την τύχη και των άλλων ηρώων και πως συμβάλλουν στην εξέλιξη της δράσης.»

Υλοποίηση

Το γεγονός ότι κράτησαν τις σημειώσεις με τη μορφή πλαγιοτίτλων σε έντυπη μορφή λειτούργησε ως συνδετικός κρίκος για τη μετάβαση στην κατασκευή του εννοιολογικού χάρτη. Σχετικά με το λογισμικό κατασκευής εννοιολογικού χάρτη bubbl.us, νομίζω ότι δεν ήταν το κατάλληλο για την περίπτωση, δεδομένου, ότι τα πλαίσια που σχηματίζονται είναι ακανόνιστα και οι διαστάσεις τους εξαρτώνται από την ποσότητα της πληροφορίας που περιέχουν, ενώ δεν είναι εύκολος ο έλεγχος της επιφάνειας εργασίας με τις αυξομειώσεις του zoom. Πρέπει να σημειωθεί ότι στην ιστοσελίδα αυτή κάνεις εγγραφή και επιτρέπονται μόνο τρεις χάρτες. Τον ένα τον δημιουργείς μέχρι να καταλάβεις πως λειτουργεί, τον άλλο για να κάνεις κάποιες δοκιμές και στον τρίτο που θα είναι και ο σωστός έρχονται ενοχλητικά μηνύματα για αφαίρεση περιεχομένου. Μπορεί, βέβαια να διαμοιραστεί, αλλά κλειδώνεται αυτόματα από τον κάθε χρήστη και δεν επιτρέπεται ομαδική εργασία. Δεν το απαξιώνω ως λογισμικό, ωστόσο οι σημαντικές δυνατότητες του λογισμικού δεν είναι δωρεάν. Προσωπικά θεωρώ ότι το καταλληλότερο λογισμικό για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα είναι το SmartDraw.

Η ομάδα Αντιγόνη και Ισμήνη χρησιμοποίησε το SmartDraw για την κατασκευή του εννοιολογικού χάρτη, ενώ η ομάδα Κρέοντα και Αίμονας την ιστοσελίδα bubbl.us.

Η μεταφορά από το χαρτί στον υπολογιστή και η σωστή μορφοποίηση αποδείχθηκε επίπονη διαδικασία, ιδιαίτερα για τον Κρέοντα του οποίου η παρουσία στην τραγωδία είναι καταλυτική. Απαιτήθηκαν δύο διδακτικές ώρες, ενώ για κάποιες περιπτώσεις απαιτήθηκε και εργασία από το σπίτι. Η Δραστηριότητα αυτή έλαβε χώρα την Τετάρτη 10 Απριλίου και τη Δευτέρα 15 Απριλίου.

3^η δραστηριότητα: Δημιουργία παρουσίασης για την συζήτηση στην τάξη (5^η διδακτική ώρα)

Η κάθε ομάδα καλείται να δημιουργήσει την δική της παρουσίαση, βασισμένη στα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη δημιουργία του εννοιολογικού χάρτη. Η οπτικοποίηση των συμπερασμάτων θα βοηθήσει τις υπόλοιπες ομάδες να αντιληφθούν τον πυρήνα της κάθε παρουσίασης και τον μαθητή κάθε ομάδας που καλείται να αναλάβει την προφορική παρουσίαση στην τάξη για χάρη της ομάδας του.

Στην τρίτη φάση, ο μαθητής στο πλαίσιο του ρόλου του επιτελεί τις παρακάτω ενέργειες: διαβάζει ως κριτικός αναγνώστης το κείμενο, αποκωδικοποιεί τα βασικά του σημεία, αναλύει

και ερμηνεύει τους λόγους και τις πράξεις των ηρώων, συνθέτει, με βάση τη ανάλυση και την ερμηνεία που προηγήθηκε, τον εννοιολογικό χάρτη των ενεργειών και των αποφάσεων κάθε προσώπου χωριστά, παρουσιάζει τα πορίσματα της έρευνας μπροστά στην τάξη, αλληλεπιδρά με τους συμμαθητές του και μαθαίνει να συνεργάζεται στο πλαίσιο της ομάδας. Τέλος, αν υπάρχει η χρονική δυνατότητα, αναστοχάζεται τη σημασία των πορισμάτων που προκύπτουν από τη συζήτηση στις επιμέρους ομάδες και στην τάξη στο σύνολό της για την κοινωνία στην οποία εκείνος ζει και αναπτύσσεται, εντοπίζει αναλογίες, ομοιότητες και διαφορές και συνειδητοποιεί την διαχρονικότητα των μηνυμάτων που εμπεριέχονται στο κείμενο της «Αντιγόνης», κατανοώντας έτσι πιθανόν και τους λόγους για τους οποίους αυτά τα κείμενα εμπεριέχονται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας σε εφήβους.»

Υλοποίηση

Μετά τον σχηματισμό των εννοιολογικών χαρτών, οι ομάδες ανέλαβαν να συντάξουν μία διάλεξη (προφορική παρουσίαση) για την ολομέλεια, προσπαθώντας να αιτιολογούν τα λεγόμενα ή τις πράξεις του ήρωα που μελέτησαν. Πρέπει να τονιστεί ότι μία από τις αδυναμίες του σεναρίου είναι ότι δεν υπάρχει ένας ισορροπημένος καταμερισμός, καθώς ο ρόλος του Κρέοντα απαιτεί διπλάσιο ή τριπλάσιο μόχθο σε σχέση με τους υπόλοιπους ρόλους. Για τη δημιουργία αυτής της παρουσίασης εργάστηκαν συλλογικά με οδηγό τον εννοιολογικό χάρτη που είχαν κατασκευάσει. Πρέπει να τονίσω ότι η ιστοσελίδα [Γεννάδειο Πειραματικό](#) όπου το σενάριο τους παρέπεμπε για αναζήτηση σημειωτικών πόρων απέβη εξαιρετικά χρήσιμη. Τα αποσπάσματα από το βιβλίο του Bowra τα συγκέντρωσα τα φωτοτύπησα και τα έδωσα στους μαθητές για μελέτη πριν από την ουσιαστική εμπλοκή τους στο σενάριο. Επίσης, πολλοί μαθητές είδαν και συγκεκριμένες σκηνές της τραγωδίας τις οποίες η ιστοσελίδα με πολύ όμορφο τρόπο παρουσιάζει.

Η Δραστηριότητα αυτή έλαβε χώρα την Τετάρτη 17 Απριλίου και τη Δευτέρα 22 Απριλίου.

Δ' Φάση : Παρουσίαση των ομάδων-Συζήτηση στην τάξη

(6^η και 7^η διδακτική ώρα)

Στη φάση αυτή, ο υπεύθυνος κάθε ομάδας παρουσιάζει τα συμπεράσματα της ομάδας του στην τάξη και επισημαίνει τα βασικά χαρακτηριστικά του ήρωα στο πλαίσιο *χρέος προαίρεση*. Καλό θα είναι οι μαθητές να έχουν και μια φωτοτυπία μπροστά τους από την παρουσίαση για να συνθέσουν στο τέλος τη φυσιογνωμία όλων των χαρακτήρων σε ότι αφορά αυτό το δίπολο.

Ο διδάσκων έχει εδώ έναν σημαντικό ρόλο, αυτόν του συντονιστή της διαδικασίας, και προσέχει η κατανομή του χρόνου για την κάθε ομάδα να είναι ισότιμη, να παρουσιαστούν όλα τα βασικά σημεία της κάθε ομάδας και να γίνουν κατανοητά από τις άλλες ομάδες. Στη συνέχεια, μπορεί να κατευθύνει έναν διάλογο ανάμεσα στους μαθητές, είτε θέτοντας ο ίδιος σχετικές ερωτήσεις είτε συντονίζοντας ερωτήσεις που προέρχονται από τους ίδιους τους μαθητές. Είναι σκόπιμο σε αυτή τη φάση ο διδάσκων να θέσει ερωτήματα που αφορούν την σύνδεση των νοημάτων που προκύπτουν από την «Αντιγόνη» με φαινόμενα που παρουσιάζονται σήμερα στην πραγματικότητα στην οποία ζουν οι ίδιοι οι μαθητές (κατάχρηση εξουσίας, παράβαση κανόνων έναντι του ηθικού χρέους, διλήμματα ανάμεσα στο πρακτέο και στην πραγματικότητα, προσωπικοί κώδικες τιμής), να αναζητήσουν τους τέσσερις βασικούς χαρακτήρες σε πρακτικές και συμπεριφορές που μπορεί να αναγνωρίζουν οι ίδιοι και σήμερα στο ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον (σχολικό, οικογενειακό, κοινωνικό). Το κείμενο μελετάται έτσι και στη συγχρονική του διάσταση και γίνονται συσχετισμοί με το σήμερα, που ίσως οδηγήσουν τους μαθητές σε περαιτέρω προβληματισμό πάνω στα θεμελιώδη ερωτήματα που πραγματεύεται η τραγωδία.»

Υλοποίηση

Η σύγκληση της ολομέλειας και η παρουσίαση έγινε την Τετάρτη 24 Απριλίου στο εργαστήριο πληροφορικής το οποίο όλο αυτό το διάστημα επισκέπτονταν πολύ συχνά οι μαθητές. Κάθε ομάδα είχε στη διάθεσή της 7 λεπτά, ενώ η ομάδα που ασχολήθηκε με τον Χορό δεν παρουσίασε προφορικά το έργο της, γιατί εκείνη τη μέρα απουσίαζαν δύο μέλη της. Οι συγκεκριμένοι μαθητές αντιμετώπισαν ως πρόκληση το όλο εγχείρημα και αυτό φάνηκε και στην ολομέλεια, καθώς υπήρξαν πολλές γνώμες και συνεισφορές στη συζήτηση που ακολούθησε.

Στο τέλος, οι εννοιολογικοί χάρτες εκτυπώθηκαν και μοιράστηκαν σε όλους τους μαθητές, ώστε να εξασφαλισθεί η διάχυση των εργασιών σε περίπτωση που την ώρα της ολομέλειας κάποιος δεν πρόσεχε. Βέβαια, το επίπεδο των παρουσιάσεων δεν ήταν υψηλών αξιώσεων, ωστόσο όμως υπήρξε από κάθε άποψη αξιόλογο.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλο εργασίας 1 (για όλες τις ομάδες)

- Πηγαίνετε στον διαδικτυακό τόπο της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα, στο εργαλείο για τα κείμενα της αττικής πεζογραφίας, βρείτε το όνομα του Σοφοκλή, πατήστε πάνω στην [«Αντιγόνη»](#). Βλέπετε τον χωρισμό του κειμένου σε Επεισόδια. Πατώντας πάνω στο κάθε Επεισόδιο εμφανίζεται το αρχαίο κείμενο και δίπλα δύο νεοελληνικές μεταφράσεις. Κάντε κλικ πάνω στη δεύτερη μετάφραση της Στ. Μπαζάκου-Μαραγκουδάκη και επιλέξτε τους στίχους προς επεξεργασία που αφορούν την ομάδα σας.
 - ο Για την Α΄ Ομάδα (Αντιγόνη) στ. 1-99, 441-525, 883-943,
 - ο Για τη Β΄ Ομάδα (Κρέων) στ. 162-331, 441-525, 631-780, 1329-1353
 - ο Για τη Γ΄ Ομάδα (Ισμήνη) στ. 1-99, 536-581
 - ο Για τη Δ΄ Ομάδα (Αίμων) 631-780.
- Ανοίξτε ένα εργαλείο επεξεργασίας κειμένου και δημιουργήστε ένα νέο αρχείο, στο οποίο θα αποθηκεύσετε τους οικείους στίχους. Με το εργαλείο *Εισαγωγή Πίνακα* δημιουργήστε έναν πίνακα με δύο στήλες, μία για τους στίχους που θα εισαγάγετε και μία για τα σχόλια που θα κάνετε με τη μορφή πλαγιότιτλων. Τα σχόλια αυτά θα σας βοηθήσουν στη σύνταξη του εννοιολογικού χάρτη, με τον οποίο θα ασχοληθείτε στην επόμενη φάση.
- Οι παρακάτω επισημάνσεις στόχο έχουν να σας βοηθήσουν στη δημιουργία πλαγιότιτλων και στη συνέχεια στη δημιουργία του εννοιολογικού χάρτη.
 1. Διαβάστε προσεκτικά τα λόγια του ήρωα που σας έχει ανατεθεί.
 2. Καταγράψτε τις απόψεις και τις ενέργειές του σε σχέση με το ζεύγος εννοιών χρέος-προαίρεση, άτομο-πολίτης.
 3. Λάβετε υπόψη σας τον χωρο-χρόνο, στον οποίο λέγονται αυτά τα λόγια.
 4. Καταγράψτε τις συνέπειες των λόγων και των ενεργειών αυτών:
 - i. Για τον ίδιο τον ήρωα.

- ii. Για τους συνομιλητές του/ άλλα πρόσωπα του έργου (λεκτικές αντιδράσεις που οδηγούν σε σύγκρουση, αποφάσεις κτό).
- iii. Για την εξέλιξη της υπόθεσης.
- Για να βοηθηθείτε στην ανάλυσή σας, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τα σχόλια του βιβλίου και την [ιστοσελίδα Γεννάδειο Πειραματικό](#), όπου θα βρείτε σχόλια για τους επιμέρους στίχους της τραγωδίας καθώς και ανάλυση των χαρακτήρων της.

Φύλλο εργασίας 2 (για όλες τις ομάδες)

Στόχος είναι η δημιουργία ενός εννοιολογικού χάρτη που θα παρουσιάζει με ευσύμπτο τρόπο τις ιδέες, τις απόψεις, τη δράση του ήρωα που έχετε επιλέξει και τον αντίκτυπο που έχουν τα παραπάνω στους υπόλοιπους πρωταγωνιστές του δράματος και στην εξέλιξη της πλοκής.

- Ανοίξτε τον φυλλομετρητή και πληκτρολογήστε την ηλεκτρονική διεύθυνση www.bubbl.us, στην οποία θα βρείτε ένα λογισμικό για τη δημιουργία εννοιολογικών χαρτών.
- Με βάση τους πλαγιότιτλους και τις σημειώσεις που κρατήσατε στο αρχείο σας, δημιουργήστε τον εννοιολογικό χάρτη για τον ήρωα που αναλάβατε να παρουσιάσετε στην τάξη.
- Στον κάθετο άξονα μπορείτε να σημειώσετε τα γεγονότα, τις απόψεις και τις πράξεις του ήρωα με τη σειρά που διαδραματίζονται στους προς ανάλυση στίχους (σημειώνοντας και τον αριθμό των στίχων που αναφέρονται στο σημείο που σχολιάζετε κάθε φορά).
- Στον οριζόντιο άξονα θα αναπτύξετε:
 - Τους πιθανούς λόγους για τους οποίους ο ήρωας μιλά, αντιδρά ή παίρνει την απόφαση που παίρνει τη δεδομένη στιγμή.
 - Ποια βασική έννοια προκρίνει μέσα από τους λόγους ή τις πράξεις και τις αποφάσεις του (άτομο/ πολίτης, χρέος/ προαίρεση).
 - Τις επιπτώσεις που μπορεί να έχουν τα παραπάνω για τον συνομιλητή του ή για τα άλλα εμπλεκόμενα πρόσωπα του δράματος.
 - Το εάν και κατά πόσο η στάση του ήρωα στη δεδομένη χρονική στιγμή βοηθά στην εξέλιξη της πλοκής.

Φύλλο εργασίας 3 (για όλες τις ομάδες)

Στόχος είναι η δημιουργία μιας προφορικής παρουσίασης με τη χρήση διαφανειών για να παρουσιάσετε στην τάξη τα βασικά πορίσματα της διεργασίας στην οποία συμμετείχε η ομάδα σας με την δημιουργία του εννοιολογικού χάρτη.

- Χρησιμοποιώντας ένα λογισμικό παρουσίασης, δημιουργήστε σειρά διαφανειών, οι οποίες αποτυπώνουν τα βασικά συμπεράσματα που μπορείτε να εξαγάγετε από τη μελέτη του εννοιολογικού χάρτη.
- Στις διαφάνειές σας θα μπορούσατε να συμπεριλάβετε τα παρακάτω στοιχεία:

- το όνομα του ήρωα τον οποίο αναλύετε

Η κάθε διαφάνεια μπορεί να περιέχει την πρώτη γραμμή από τον οριζόντιο άξονα του εννοιολογικού χάρτη τον οποίο δημιουργήσατε, δηλαδή τα λόγια/ πράξη του ήρωα σε μια δεδομένη χρονική στιγμή, τα κίνητρά του, την ψυχολογική του κατάσταση, τον αντίκτυπο που έχουν τα λόγια του για τα άλλα εμπλεκόμενα πρόσωπα του δράματος. Η κάθε διαφάνεια αποτελεί δηλαδή ένα στιγμιότυπο από την παρουσία του ήρωα στο έργο και τη θέση του μέσα σε αυτό.

- Συνοπτικό σχολιασμό στο τέλος με τη δική σας κριτική για τα βασικά χαρακτηριστικά αυτού του ήρωα.

Την άποψή σας για το κατά πόσον αυτός ο ήρωας αυτός με τα χαρακτηριστικά που εσείς του αποδώσατε είναι αναγνωρίσιμος (ίσως και μέσα από παραδείγματα) στην κοινωνία στην οποία εσείς ζείτε. Για παράδειγμα, η Ισμήνη μπορεί να αντιπροσωπεύει τον άνθρωπο που, ενώ έχει επίγνωση του τι πρέπει να πράξει και έχει ηθικές αντιστάσεις, δεν στέκεται αντάξιος των περιστάσεων, είτε από φόβο είτε από δειλία είτε επειδή προτάσσει το ατομικό συμφέρον έναντι του ηθικού, όταν καλείται να πάρει μια δύσκολη ή καίριας σημασίας απόφαση ή να εκφράσει την προσωπική του θέση για ένα θέμα που τον αφορά άμεσα.

- Αποθηκεύστε το αρχείο σας στον υπολογιστή σας δίνοντάς του το όνομα του ήρωα τον οποίο αναλύετε. Το αρχείο αυτό θα αποτελέσει το βασικό εποπτικό εργαλείο για να παρουσιάσετε αργότερα προφορικά την ανάλυση του ήρωα σας στο πλαίσιο της

συζήτησης στην τάξη με τη χρήση του διαδραστικού πίνακα που υπάρχει στο σχολείο σας. ...

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Η κατάκτηση των παραπάνω μπορεί να επιτευχθεί (σε μια επέκταση του παρόντος διδακτικού σεναρίου) και από τη μελέτη παράλληλων κειμένων που έχουν απασχολήσει μεταγενέστερους συγγραφείς και βρίσκονται στο [Επίμετρο](#) του σχολικού βιβλίου. Μέσα από την ανάγνωση και την ερμηνεία των ομότιτλων έργων των δραματουργών Μπέρτολντ Μπρέχτ (Berthold Brecht) και Ζαν Ανουίγ (Jean Anouilh) οι μαθητές μπορούν ακόμη «να διαπιστώσουν τις επιδράσεις που άσκησε το αρχαίο ελληνικό δράμα σε μεταγενέστερους δραματουργούς, αξιοποιώντας κατάλληλα παράλληλα κείμενα.

Θα μπορούσε, για παράδειγμα, να δημιουργηθεί ένα ιστολόγιο με τον τίτλο «Αντιγόνες» (δανειζόμενοι τον τίτλο του βιβλίου του George Steiner, *Antigones*) στο οποίο οι μαθητές θα μπορούσαν να προβούν στη συγκριτική ανάλυση των έργων του Σοφοκλή, του Ανουίγ και του Μπρέχτ, να γράψουν μικρές συγκριτικές εργασίες ή παρουσιάσεις, να αναρτήσουν προγράμματα από αντίστοιχες παραστάσεις καθώς και αντίστοιχο φωτογραφικό υλικό, κριτικές από εφημερίδες και λογοτεχνικά περιοδικά.

Χρήσιμα εργαλεία για τις αναζητήσεις αυτές είναι και οι ιστοσελίδες του αρχείου του [Εθνικού Θεάτρου](#) με πληθώρα αντίστοιχο υλικό καθώς επίσης και η ιστοσελίδα του [Θεατρικού Μουσείου](#) με ηχητικά αρχεία και πλούσιο οπτικό υλικό.

Τέλος, θα μπορούσαν να προβούν σε παραλληλισμούς εμπνεόμενοι από σύγχρονα παραδείγματα κατάχρησης της εξουσίας ή επιλογής ενός προσωπικού ηθικού κώδικα τιμής που αντιτίθεται στα ειωθότα, συλλέγοντας αποκόμματα από εφημερίδες ή άρθρα, γνώμες που εντοπίζουν στο διαδίκτυο και να αναρτήσουν τις δικές τους απόψεις στο οικείο τμήμα του ιστολογίου που θα λειτουργεί ως χώρος ανταλλαγής απόψεων των χρηστών του.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Για την αξιολόγηση, λόγω έλλειψης χρόνου, δεν υπήρξε κάποια ιδιαίτερη πρόβλεψη, ωστόσο το γεγονός ότι οι μαθητές ανταποκρίθηκαν σε ένα πολύ μεγάλο ποσοστό στις απαιτήσεις και στις προβλέψεις του σεναρίου, δείχνει ότι η όλη προσπάθεια δεν έπεσε στο κενό. Θεωρώ ότι υπήρξαν «μετρήσιμα» μαθησιακά αποτελέσματα και στα τρία επίπεδα της στοχοθεσίας με

βάση την ποιότητα του παραχθέντος υλικού. Θεωρώ, επίσης, ότι οι μαθητές έμαθαν πώς να μαθαίνουν και παράλληλα έδειξαν ικανοί να ανατρέξουν και να αξιολογήσουν την πορεία τους προς τη γνώση (μεταγνωστικές δεξιότητες), αλλά και να αναστοχαστούν για το τελικό προϊόν της γνωστικής διαδικασίας.

Για την υλοποίηση του σεναρίου διατέθηκαν συνολικά οχτώ (8) διδακτικές ώρες, ξεπερνώντας κατά μία την πρόβλεψη του σεναρίου. Το τελικό προϊόν (κατασκευή εννοιολογικού χάρτη για κάθε βασικό χαρακτήρα του έργου) και προφορική εισήγηση στην ολομέλεια, κρίνεται ικανοποιητικό δεδομένου ότι με τις αφηρημένες έννοιες (χρέος - προαίρεση κ.λπ.) οι μαθητές δεν είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένοι και δεν διαθέτουν, βέβαια, και την ανάλογη θεατρική παιδεία. Εδώ πρέπει να τονίσω ότι ο συντάκτης του σεναρίου δεν περιέλαβε καθόλου τη σκηνή Κρέοντα και Τειρεσία, που νομίζω είναι πολύ σημαντική για τη μεταστροφή του Κρέοντα. Εγώ θα πρότεινα μια διεύρυνση των ηρώων του έργου προσθέτοντας τον φύλακα και τον μάντη Τειρεσία.

Αποτιμώντας την προσπάθεια, μπορούμε να πούμε ότι δόθηκε η ευκαιρία στους μαθητές να ικανοποιήσουν μια πολύ καλή επανάληψη και αναθεωρήσουν την οπτική τους, βλέποντας πιο σφαιρικά (ολιστικά) τα πράγματα. Βέβαια, όπως ανέφερα και άλλοτε, ο συντάκτης του σεναρίου προσπαθεί για όσο λιγότερη χρήση των ΤΠΕ, όπως ο Σοφοκλής κάνει προσπάθεια για όσο λιγότερη «Αντιγόνη» στο έργο του. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιείται η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα για την μεταφορά στον υπολογιστή των μαθητών των στίχων εκείνων που αναλογούν σε κάθε ομάδα. Εδώ πρέπει να τονίσω ότι η ανισομέρεια (η ομάδα που ασχολήθηκε με την Ισμήνη και τον Αίμονα είχε σχεδόν το μισό έργο από τις άλλες ομάδες) δημιούργησε κάποια προβλήματα, καθώς ακούστηκαν κάποιοι ψίθυροι ότι άλλες ομάδες είχαν πολύ λιγότερο έργο.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Kalantzis, M. & B. Cope. 2008. *Νέα Μάθηση. Μετασχηματιστικοί Σχεδιασμοί για την Παιδαγωγική και την Αξιολόγηση.*

<http://neamathisi.com/learning-by-design/> (31/07/2012).

Γιάννου, Τ. 2002. «Οι ΤΠΕ στο Μάθημα των αρχαίων ελληνικών». Στο: *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης*, Τεύχος 3, (82-98), Πάτρα, ΙΤΥ.

Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης, Τεύχος 3, Κλάδος ΠΕΟ2, Πάτρα, ΙΤΥ.

Δημαράκη, Ε. 2002. «Δυναμικές αναπαραστάσεις για τη διερευνητική μάθηση στην ιστορία». Στο: Κυνηγός, Χ. & Β. Ε Δημαράκη (επιμ.) *Εννοιολογικά εργαλεία και Πληροφοριακά μέσα*, (369-390), Αθήνα, Καστανιώτη.

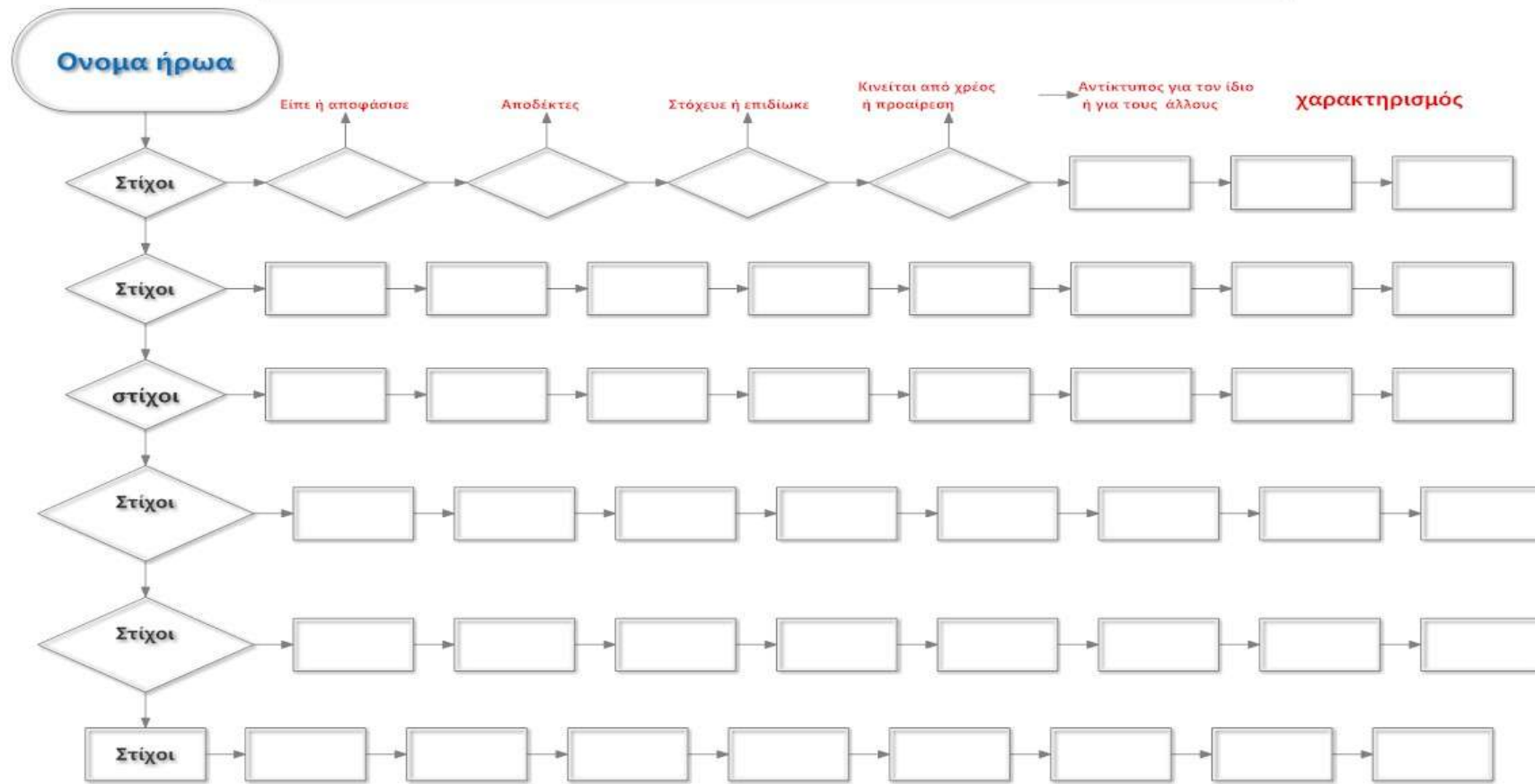
Λιόντα, Χ. 2008. Ηθική και πολιτική αρετολογία στη Σοφοκλεία *Αντιγόνη*. Μεταπτυχιακή εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Πουλής, Κ. 2003. Χαρακτήρες και θέματα στον Σοφοκλή. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εικόνα 1: Διάγραμμα κατασκευής εννοιολογικού χάρτη.

Εικόνα 2: Εννοιολογικός χάρτης για τον χαρακτήρα της Ισμήνης (δειγματικά)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΕΠΕΝΔΥΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

αγνοεί το διάταγμα του Κρέοντα για την ταφή του Πολυνείκη. Δε γνωρίζει τις πιθανές επιπτώσεις στους πολίτες που τυχόν θα παρακούσουν τις εντολές του.

αιφνιδιάζεται στο άκουσμα της διαταγής, πάλη ανάμεσα στη γυναικεία φύση της, την αγάπη για την αδερφή της, το χρέος για τον νεκρό αδερφό της, το φόβο απέναντι στην τιμωρία.

πρέπει να αντιδράσει άμεσα, χωρίς να έχει χρόνο να σκεφτεί. Ενώ γνωρίζει μέσα της τι θεωρεί σωστό, μένει να δούμε τι θα αποφασίσει.

καλείται να πάρει μέρος στο σχέδιο της αδερφής της που επικαλείται την αριστοκρατική καταγωγή και την αδερφική αγάπη

της ασκείται ψυχολογική πίεση, αφού καλείται να εκπληρώσει το χρέος της ως αδερφή και ως έχουσα βασιλική καταγωγή

η απόφαση που θα πάρει να είναι συναισθηματικά φορτισμένη και ίσως να μην είναι αυτή που πραγματικά επιθυμεί.

συγχέει την πόλη με τον άρχοντα, υπακούει στο διάταγμα του Κρέοντα, λειτουργεί ως αντίβαρο της Αντιγόνης (αντι-ήρωας)

εξαγριώνει την Αντιγόνη, που αποφασίζει να ξεκόψει κάθε σχέση μαζί της και να βάλει σε εφαρμογή το σχέδιο μόνη της. Μέσα από τη στάση της αυτή, αναδεικνύονται στοιχεία για το χαρακτήρα της Αντιγόνης

δημιουργείται η πρώτη ρήξη ανάμεσα στις αδερφές, ένταση για το τι θα ακολουθήσει, εντείνεται το ενδιαφέρον των θεατών/αναγνώστων

με τη δεύτερη εμφάνισή της στη σκηνή ζητά να αναλάβει (και να μοιραστεί) με την αδερφή της την ευθύνη για την ταφή

δείχνει μετανιωμένη, φαίνεται να προτιμά τον τιμημένο θάνατο παρά την άτιμη ζωή, κάτι που είχε αρχικά προτείνει η ίδια στην αδερφή της. Η μεταστροφή αυτή οφείλεται σε ποιούς λόγους;

Δεν συγκινεί την αδερφή της που αρνείται να δεχτεί την πράξη της Ισμήνης. Το δίλημμα που τίθεται εδώ είναι το εξής: η Αντιγόνη εμφανίζεται άτεγκτη και σκληρή ή προσπαθεί, έστω και με αυτόν τον τρόπο, να προστατεύσει την αδερφή της, δείχνοντας έτσι έμπρακτα την αγάπη της για εκείνη;

Απευθύνεται στον απόλυτο άρχοντα ως η φωνή της λογικής και τον συμβουλεύει μάλιστα να σκεφτεί τον αντίκτυπο που θα έχει ο θάνατος της Αντιγόνης στο γιό του, τον Αίμονα

εδώ η Ισμήνη παρουσιάζει μια διαφορετική πτυχή του χαρακτήρα της, δεν φοβάται μήπως προκαλέσει την οργή του Κρέοντα

η στάση της Ισμήνης εδώ δείχνει πως χτίζει ο Σοφοκλής τους χαρακτήρες του, με αρετές και σφάλματα, χωρίς να τους διακρίνει σε καλούς ή κακούς. Ακόμη τα λόγια της Ισμήνης προειδεάζουν τον θεατή/αναγνώστη για την τύχη του Αίμονα

